

„A könyvben nem az az érték, ami le van írva, hanem amit kiolvasunk belőle. Minden szó arra való, hogy megindítson bennünk egy folyamatot, s mi ezt hitelesítsük.”

Kosztolányi Dezső

„Mintha magam írnám...”

*(Egy pályázat dolgozatai között tallózva)**

A mai gyerekek nem tudnak, illetve nem szeretnek olvasni – hangzik gyakran a sommás ítélet többnyire a kivülről szóló szájából, miközben pedagógusok, könyvtárosok a vészjelzések ismételt leadása mellett (iskolai olvasmányokat inkább videón, az eredeti mű helyett a 111 híres regény, illetve csak az elemzés, stb.) újra, meg újra ámulva veszik tudomásul a diákok jelentős részének tájékozottságát, érdeklődésük sokféleségét, a válogatás nélküli betűfalás meghökkentő példáit. Vagyis a leegyszerűsítő, tómondatos ítéleteknél mindig sokkal izgalmasabb, színesebb a tényleges, életközeli tapasztalatok sora. A helyzet reális értékeléséhez kiváló támpontokat kínál az a széleskörű nemzetközi vizsgálat, melyet 31 ország tanulói körében végeztek el 1991 tavaszán, s melynek eredményeiről magunk is több helyen adtunk számot.

Az összefüggések sűrű erdejéből (családi környezet, iskola, könyvesbolt, könyvtár, hagyományok, értékek, magatartásminták, stb.) most csupán három mozzanatot szeretnék kiemelni. Elsőként az élmény erejét kell hangsúlyoznunk. Azok a tanulók tudnak legjobban olvasni, akik gyakran vesznek kézbe könyvet, tehát sokat olvasnak, s ez többnyire nem a kötelességtudás, a szorgalom, a „jótanulóság” gyümölcse, hanem a jókedvű, önkéntes, örömteli, belefeledkező élménykeresés eredménye.

Tehát azok a legjobb olvasók, akik számára ez a tevékenység nem az iskolai unalmas leckék színönímája, hanem az olvasottak és a saját életben szerzett tapasztalatok, érzelmek, gondolatok közötti „áramkörök” felizálásának gazdag percei, esetleg órái.

Másodikként az iskolai légkör ösztönző szerepét (az iskolai könyvtár léte, a pedagógusok olvasói magatartása, az igazgatók vezetői stílusa), s azon belül is a tanulók egyéni megnyilvánulásait, segítő mozzanatokot említsük.

Az iskolaújság, az önképzőkör, a diákszínjátszás különösen alkalmasak a diákok produkciófelületének és egyúttal a pedagógusok értékelési mezejének, illetve szempontjainak gazdagításához, kiszélesítéséhez.

* Ezúton is köszönetet mondok Gósy Máriának, akitől a pályázat kiírásának ötlete származik és aki a dolgozatok értékelésének aprólékos munkáját velem párhuzamosan végezte el.

Végül ejtsünk szót a nemzetközi összehasonlítás egyik legerősebb magyarországi negatívumáról! A magyar gyerekek önbizalma feltűnően alacsony volt a 31 ország adatainak összevetésekor. Úgy tűnik, szülőként, pedagógusként, könyvtárosként nem találunk elég alkalmat, ürügyet a dicséretre, a bátorító mosoly és/vagy simogatás örömteli ajándékozására. Pedig az egyenletes, jó teljesítmények egyik legfontosabb alapfeltétele a megfelelő mértékű önbizalom, melynek kialakulása döntően tőlünk függ.

Nos, a fenti megfontolások is szerepet játszottak, amikor 1994 legelején a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) „Olvasás közben jutott eszembe...” címen pályázatot hirdetett 13–17 éves diákok számára. A cím szándékolt kötetlensége részben a szépirodalom – ismeretközlő művek kettősségét kívánta feloldani (hadd lehessen pályázni a gombákról, az autókról vagy a tengerről szóló könyvekkel is), részben szokványos könyvismertetések helyett inkább a fogadtatás hogyanját, a reflexiók sokféleségét szerettük volna a levelekből megismerni. Jöjjenek tehát az egyéni olvasatok, élmények, észrevételek!

Pályázóink

Mind minden ilyen alkalommal, most is érkezett néhány „eredeti” alkotás, novellák és főként versek. Ezek értékelésétől eltekintünk és maradunk a reflektív írások szemlélésénél. Célunk természetesen nem lehet a teljes áttekintés, hiszen 233 dolgozathból összesen 44-et (megközelítőleg 20%) tartottunk valamilyen módon kiemelkedőnek. A legtöbb pályázatot gimnazista lányoktól kaptuk, a fiú-lány arány 1:3, középiskolások kétszer többen vannak, mint a 7.–8. osztályosok. Külön örömet jelentett a szakmunkástanuló fiúk írásainak szolid csoportja. Az ország 90 településéről érkezett levelek, Cegléd-től Sáropatakiig, Fehérgyarmattól Zalaegerszegig, Egertől Barcsig sajátos térképként is értelmezhetők. Egyrészt a Dunától keletre eső országfélből mintegy 30%-kal több dolgozatot kaptunk, mint a Dunántúlról, másrészt néhány nagyvárosi (Budapest 19, Debrecen 8, Miskolc 7) sűrűsödési pont mellett nyilvánvaló lett (Balassagyarmat és Székelyudvarhely 11–11, Jászberény 7, Mezőkovácsháza 6, Iregszemcse, Kunszentmiklós, Szentgotthárd 5–5, Drávafok, Jánoshida, Körmen, Nagykáta 3–3), hogy a pályázatok megszületése mögött egy-egy tanár-könyvtáros kolléga biztató, bátorító szavai, gesztusai húzódnak meg. Köszönjük.

A megközelítően 200 címet tartalmazó összesítés áttekintése nyomán jókedvűen jelenthetjük, hogy csupán 20 százalék írt iskolai olvasmányairól többé-kevésbé szokványos dolgozatot, csaknem 30 százaléknyi pályázat tárgya a tananyagon kívüli, értékes szépirodalom (Bálint György, Simone de Beauvoir, Esterházy Péter, Illyés Gyula, Maupassant, Örkény István stb.), de jó 10–10 százalékos részesedéssel vannak jelen a sci-fi, a kalandos és az ismeretközlő jellegű könyvek is.

„Mintha rám is tartozna”

E rövid statisztikai jellegű áttekintés után nézzünk végre a szövegekbe is, néhány tipikusnak tűnő részletet olvassunk el együtt! (A pályázatokból kiragadott idézeteket betűhíven közöljük.)

„P. Tündének hívnak, 16 éves vagyok. Most én is szeretném leírni azt, amit olvasok és olyankor mit gondolok, mit érzek. Ez nekem nagyon könnyű feladat, mert írtam már könyvet, most tartok a második könyvnél. Ez a 2 könyv kis elbeszélő novella, amely szerelem, kudarc, szenvedésről szól. Az első könyvem címe Egy árva lány élete a másodiké pedig: Freddy, ez is egy lányról szól. Sajnos már 16 éve állami gondozott vagyok, édesanyám mikor megszülettem elszökött a kórházból és az állam nevelt majd utána nevelőszülőkhöz kerültem és most itt vagyok. József Attila a kedvenc példaképem nagyon szeretem a verseit, novelláit. Talán mikor olvasom egy-egy verssorát, legyen ez a Kései sirató vagy a Nincsen apám s hazám akkor megállok a vers soránál mert ez olyan mintha rám is tartozna ez olyan érzés, mintha saját magam írnám ezt a verset de mégis úgy érzem, hogy ami a költőnek a szívéből jön ő is azt érzi, hogy jobb lesz írni nem pedig magunkba folyni a bánatot.”

„Ha lehet, akkor választ szeretnék kapni.” – volt a levél utolsó mondata.

Kedves Tünde! Szép volt a levél, ráadásul igazad is van. A versek rólad is, rólunk is szólnak. Mi is azért veszünk kézbe könyveket, folyóiratokat, mert Illyés Gyulával egyetértve újra meg újra átéljük, hogy „Helyettünk, kik szívénmaságra születünk, kizenged ideged húrjaival,” s a kimondott szó már fel is oldja, elviselhetőbbé teszi a rettenetet. Minden valamirevaló könyvben találkozhatunk önmagunkkal, félemeinkkel, vágyainkkal és persze a soha át nem élhető kalandokkal is. Az írott szó még sok segítséget adhat neked. Ne hagyd eltéríteni magad az olvasástól!

Drámafokról érkezett a következő levél.

„Tizenégy éves vagyok, 8. osztályos tanuló egy kis faluban. Nagyon szeretek verseket olvasni, tanulni és elgondolkodni azon, hogy miről szól, milyen körülmények között írhatta szerzője. Azonban ez a vers, Illyés Gyula Nem menekülhetsz c. verse az átlagosnál több időt rabolt el tőlem. Olvasásakor szinte úgy éreztem, mintha az én múltamról, jelenemről és jövőmről lenne szó. „Nem menekülhetsz”. Magával ragadott ez a találó cím, de nem teljesen tartom igaznak. Ez a vers egybefoglalta azt a témát, ami régóta foglalkoztat, azt hiszem, nem csak engem. Nem tudom elképzelni, hogy mindenki azon a véleményen van, hogy aki nem „saját” származású, el kell tiporni, meg kell semmisíteni. Miért? Mondja meg valaki! Ugyanis én cigány vagyok. Nem tudom miért, de én a tizenégy évem alatt sosem éreztem szegénynek, hogy cigány vagyok. Úgy érzem, szeretnek, nem aláznak meg. Most. Hogy mi lesz velem a jövőben? »Nem tudhatom«, de törekszem, s minden embernek, akit a társadalom valamilyen oknál fogva elítél, ajánlom, kívánom és biztatom arra, hogy mutassa meg, ő is valaki. Én nagy célokat állítottam magam elé, s remélem, bizom benne, hogy sikerül megvalósítanom. Tudom, s mindenki tudja, hogy a szépért s a jóért nagyon meg kell küzdeni. Utunk – s főleg nekünk, kisebbségnek –, rengeteg buktatókkal van tele, de csak a cél lebegjen szemünk előtt. Kedvenc, s szerintem legigazabb idézet, ami ránk vonatkozik, ez:

„Nem az a dicsőség, hogy soha nem bukunk el,
Hanem az, hogy mindig feikelünk!”

Valóban! Aki ezt a pár sort egyszer megérti, soha nem felejt el. Valahogy ki kellett érdemelnie mindekinek az életét. Valamilyen szelekción mindenkinek át kellett esnie. Isten válogatott? Ha igen, akkor hogyan? Szerintem előző életemben – ha volt ilyen –, olyan valaki lehettem, akit most meg kell büntetni azzal, hogy olyan nemzetiségű vagyok, amelynek nincs saját országa. Saját ország? India? Nem! Az én hazám Magyarország.

Lehetséges ez a múltból eredő »büntetés«? Mi lehettem előző életemben? Talán olyan valaki, aki semmibe vette a sajátjától eltérő nemzetiségű embereket? Remélem, nem. Most is elfélelem azokat, akik lenézik a másikat, mert annak sötétebb barna, vagy sárga a bőre színe. Azok az emberek, akik megfelelnek a társadalom eszméinek, soha nem élte bele magát egy zsidó vagy egy cigány helyzetébe? Vajon neki hogy esne az, ha őt közönségné ki azért, amiről ő nem is tehet. Ha az élőlény – legyen az növény, állat ember – a gyökereitől

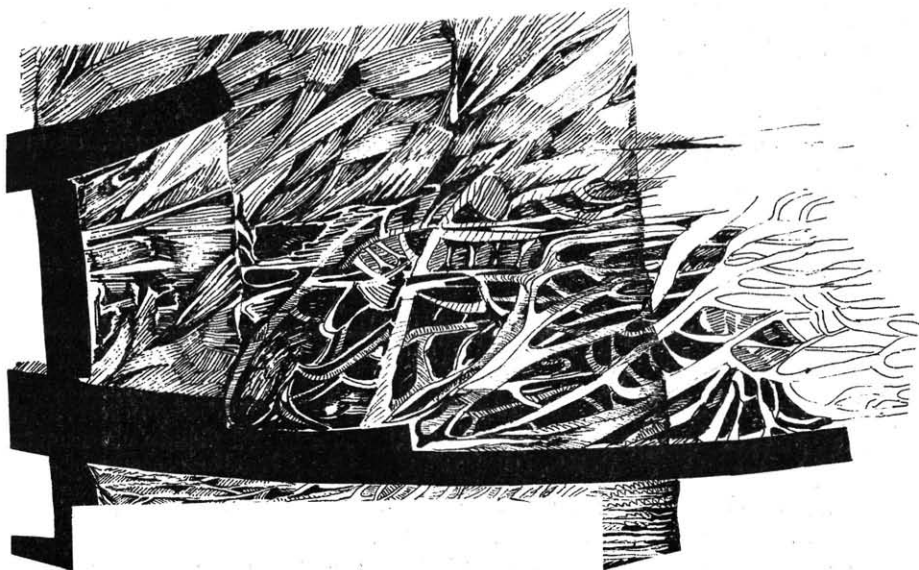
megfelelő ellátást kap, fejlődik. Viszont, ha a segítség, és a sajátmagunkban levő bizalom kihal, minden sivár, kihalt lesz. Törekedjünk hát! Mindenki próbálja meg, akár a lehetlent is, s ha mind ezt tesszük, fellendül az élet. Élnek körülöttünk olyan emberek, akik ezt nem hiszik. Ők mindig így fordulnak hozzánk, amíg csak élünk, hogy megsértsenek, megalázzanak minket. Ők minden szavukban ezt rejtegetik: »Nem menekülhetsz!«

Nem szabad elfeledni a »gyökereket«, de az én gondolataim arra sarkallnak, hogy művelődjek, tájékozódjak a világban. Így nem csak a kicsik sarjadnak óriássá, de a Föld is büszkébben hordoz és forog művelt emberekkel a fedélzetén. Ha mégsem sikerülne »kitörnöm« – ilyen eszmékkel sem – az én véleményem akkor is ez lesz. Én nem menekülni akarok, nem hagyom el gyökereimet. Én csak Élni szeretnék.» (Óvári Heléna, Drávafook)

Heléna írását, melyben ismét az egyes szám, első személyiségű érintettség a legjellemzőbb, első díjjal jutalmaztuk. Elszántságát, felemelkedési ambícióit, jóra törekvő szándékát, magyar-cigány hitvallását megrendítően példamutatónak ítéljük.

„Nem akarom azt a látszatot kelteni, hogy nagyon szeretek olvasni. Pontosabban fogalmazva annyira nem hobbym az olvasás, hogy még a kötelező olvasmányokat élvezettel böngészem. Amikor pl. 4. osztályban a Koppányi aga testamentumát kellett elolvasni, csak anyu és apu nyomatékos biztatására olvastam el. Bizony úgy éreztem, hogy az olvasást nem nekem találták ki. Vagy mégis? Mert a Winetoo az nagyon tetszett és fel nem foghatom, hogy miért ne lehetne kötelező olvasmány a suliban. Igazából ez a »kötelező« szó sem tetszik és megeshet hogy az indián könyv is elveszítheti a varázsserejét, ha »kötelezően« el kellene olvasni. Szüleim sokat olvasnak és engem is biztatnak az olvasásra, de valahogy nem egyezik az ízlésünk. Az ő könyvajánlataik egy kicsit hasonlítanak az iskolai »kötelező« olvasmányokhoz. Bár legutóbb mintha találkozott volna az érdeklődési körünk.

Az egyik este amikor leültünk a nagy szoba közepén, hogy lezárjuk a napot, apu elkezdt egy újabb mesét és több estén keresztül hallgattuk azt a testvéreimmel (akikből van

négy is). A mesét fülelve elhatároztam, hogy el fogom olvasni, és ki is kerestem a Tolsztoj kötetből ezt a Bolond Ivánt. Együltömben elolvastam és annyira lekötött ez a történet, hogy olvasás közben nem is jutott eszembe semmi. Utána annál inkább. Például az, hogy ez a történet meg is valósulhatna ha az emberek bolond Iván módon gondolkodnának. Ez az Iván ugyanis annyira bolond volt, hogy állandóan dolgozott és az így megszerzett anyagiakat nem tartotta meg mind saját részére, hanem odaadta azoknak, akiknek nem volt semmijük. Így aztán a Bolondok országában – ahol Iván volt a cár – senki sem éhezett vagy nélkülözött. Azt mondta apu, hogy körülbelül 30 millió ember hal éhen évente a Földön. Néhány »Bolond« megmenthetné ezeket az embereket. Mi a családjunk bevételeiből 5%-ot küldünk az éhezõ indiai gyerekeknek. Ugy látszik még nem vagyunk elég »bolondok«.

Írja Miklovicz Péter 13 éves, 7. osztályos tanuló Nőtincsről. Két mozzanat rendkívül fontosnak tűnik. Milyen felnőttes bölcsességgel ír a kötelező olvasmányok alapvető dilemmájáról! Kikerülhetetlennek látszik a kötelezően választható kategória bevezetése, vagyis a választék bővítése, a szabad döntés mozzanatának tudatos megjelenítése. Másrészt a szoba közepére ülő, mesét olvasó apa és körülötte az 5 gyermek, köztük a 13 éves feltehetően legidősebb, aki már inkább a baráti kör bandázását, a kortárs csoport „balhéit”, tréfáit keresi, de az esti együttlét ereje, az olvasás varázsa mégis fogva tartja.

„Egész pedagógiai rendszerünket forradalmasíthatnánk, ha sikerülne a szülőket rávenni, hogy napi 20 percet olvassanak óvodás és kisiskolás gyerekeknek” – állítja Jim Trelease amerikai szakember, akinek The Read Aloud (A hangos olvasás) című műve az Egyesült Államok könyvpiacainak jó évtizede folyamatosan sikeres darabja. Újra meg újra tudatosítanunk kell: Magyarországon manapság a 0–8 éves gyerekek közül csupán a kisebbség részesül rendszeresen az esti mesélés ajándékában – szülőnek, gyerekek egyaránt – gyönyörében, miközben nagyon jól tudjuk, hogy döntően a mesehallgató gyerekből lesz önállóan olvasó kamasz és ifjú. S ez a mesehallgató gyakorlat az olvasói érdeklődés, kíváncsiság megalapozása előtt, mellett segít a napi feszültségek elrendezésében, a kulturális tradíció átörökítésében, illetve megismételhetetlen alkalmakat teremt az elmélyült szülő-gyerek és gyerek-gyerek párbeszéd kialakulásához.

„Általában olyan könyveket olvasok, amelyeknek gyermekek a főszereplői, róluk, életükről, a felnőttekkel való viszonyukról szól” – kezdi pályázatát Farkas Zsombor 7. osztályos tanuló Egerből, majd rövid kitérő után rátér mondanivalója magvára a tanár-diák viszony jellemzésére, illetve az iskolai élet kritikájára. Vagyis a betű, a könyv ismét csak ürügy a bennünket leginkább foglalkoztató konfliktusok, feszültségek újragondolásához és főként feloldásához.

„Egy gyerek sokszor nem meri előterjeszteni javaslatát, nem meri elmondani véleményét, kifejtteni nézeteit. Nyugodtan elmondhatna mindent, de fél, hogy rosszat mond, hogy nála okosabb felnőttek kinevetik, pedig ők is emberek, mint a gyerekek. De akkor is fél, mert már sokszor visszafogták, hiába volt bátor, hogy véleményét elmondta, hiába volt bölcs, hogy ezt szépen átgondolta és kifejtette – a felnőttek – a szülő vagy éppen a tanár rendre intik és kész nincs tovább. Többet meg se mukkan, retteg az esetleges következő »bukástól«. Egy gyereknek szinte alig van joga. Na jó azért otthon ő is beleszólhat a család dolgaiba, problémáinak megoldásába, – de még ez sincs meg minden családban. Az iskolában meg egyáltalán nem tud érvényesülni. A diákban felmerülő legtöbbször szenzációs ötletet nem lehet megvalósítani, mert mindig akadályba ütközik. Nem fér össze a tanárok régimódi elveivel. Eszembe jutott a diákkormányzat. Minden osztályt egy tanuló képvisel az iskolai gyűlésen, ott aztán elmondanak neki nagyjából mindent. De csak nagyjából. Pél-

dául én – lehet, hogy csak én – soha nem hallottam még arról, hogy mi történik a pénzzel, amit a diákönkormányzat beszéd időközönként. Nem mintha sajnálnám ezt a pénzt, de mégis jó lenne tudni, mi történik vele, mire fordítják. E sorok írása után elhatároztam, hogy a jövőben azon leszek, hogy minél több és több jogot szerezzek a gyerekeknek. Még nem tudom hogy fogom csinálni, de megpróbálom. Szeretném, hogy a tanuló – egy GYEREK –, igenis a szemébe mondhassa a tanárnak – egy FELNÖTTNEK – a véleményét, hogy bele-szólhasson saját iskolai életének irányításába, tudjon érvényesülni a közéletben, még olyan fiatalon is.”

S mindez a klasszikus kamaszregény, a Pál utcai fiúk olvasása közben, illetve után fogalmazódott meg benne.

Ugyanezen mű a hajdúnánási 13 éves Szabó Miklóst egészen más irányú gondolatokra ösztönözte.

„Minden ember fontos az evolúciós szerkezet fenntartása szempontjából, még ha az a két ember összehasonlíthatatlan is. Nemecek is rájött erre, s ezért ő is megpróbált alkotni, s tenni a játszóhelyükért. S meg is halt ezért a játszótérért! Ezzel nevét halhatatlanná tette és még ellenségei is tisztelték hősiességéért. S talán ez is életünk értelme: Gazdagítsuk a jövő nemzedékét, s tegyük halhatatlanná nevünket e tettünkkel. S e közben békében, egyet-értésben s kölcsönös tiszteletben éljünk egymás mellett.”

Nácsi Mária (Balassagyarmat) olvasata (Tamási Áron: Virágszál gyökere) ismét a legszemélyesebb élményeket, emlékeket mozgósította.

„Mikor azt olvastam, hogy a szomorúság illata érzett, az én hangulatom is megváltozott. A szomorúság érzése sokféle okból létrejöhet, de ahogy folytattam az olvasást és az álmodozást, rájöttem, hogy itt a szomorúság érzése a szegénység miatt van. Az öreg kocsisról nagyapám jutott rögtön az eszembe, elsősorban a kék szemről, mivel a nagyapám szeme is kék. Az én nagyapám gyerekkorában talán ugyanilyen élményeket élhetett át, mint ez az öreg szekeres. A szekér még inkább a régi időbe vezette gondolataimat.”

A történet tehát ismét óhatatlanul átszíneződött, a fiktív szereplők s a valóságos, hús-vér figurák eggyé olvadva jelentek meg az olvasó tudatában s ezzel az élmény, a történet hitelessé, neki szólóvá, egyedi üzenetté vált.

Dobronyi Tamás 15 éves budapesti szakközépiskolás Kosztolányit olvasva (A kulcs) érezte úgy, hogy róla szól a mese.

„Pisti korban közel áll hozzám. A vele történeteket én is átéltem: csalódtam a felnőttekben. Áttörhetetlen falat érzek magam és a felnőttek között. Szüntelenül bizonyítani próbálok, hogy már nem vagyok gyerek, önálló véleményem, gondolatom van a világról. Megpróbálok megfelelni az elvárásoknak, de valahogy sohasem sikerül. Bizonyítani szeretném, hogy tudok és képes vagyok – ha nem is mindig – felnőttként gondolkodni. Ezt a felnőtt társadalom nem akarja elfogadni. Egyszerűen úgy kezelnek, mint akinek »még nem nőtt be a feje lágya«. Ezért állandóan ellentmondásba kerülök a felnőttekkel. Szüleim azért kezelnek gyerekként, mert azt hiszem nekik is fáj elismerni, hogy lassan felnőtté válok. Ők még mindig azt a kisfiút látják bennem, aki védelemre, segítségre szorul, akinek még be kell kötni a cipőfűzőjét. Az ő szemükben talán örökké az is fogok maradni. Úgy érzem, a szülő addig boldog igazán, amíg a gyerekről gondoskodhat. Ha a gyerek felnőtt, önállósodik – egy kicsit elveszíti őt a szülő. És éppen ezt nem akarják elismerni. Hát persze, hogy addig próbálják nyújtani a gyermekkort, amíg csak lehet! Ha erre gondolok már nem is akarok ellenkezni velük. Végtelenül szeretem őket. Egyszer én is szülő leszek, egyszer nekem is felnőtt majd a gyerekelem...”

Ha mindezt elmondhatnám egyszer a takács pistáknak, nagyon boldog lennék. Talán segítenék vele nekik, akik még nem gondoltak erre sohasem: a világ nem az ellenségünk!

Főlöles az örökös elégedetlenség és lázadás. A világ a felnőttekkel együtt szeretetreméltó és jó. Csak tudni kell szeretni és megértőnek lenni.”

Megint egy naponta felhorgadó kérdés, újratamadó feszültség talál feloldást, magyarázatot, elcsitító szavakat olvasás közben. Különösen akkor, ha erről saját élményként is kimondható, leírható szavaink vannak, ha ez az egyéni élmény érvényes olvasatként, üzenetként, „eszmei mondanivalóként” jelenhet meg a kötelező olvasmányok iskolai megvitatása, értékelése folyamán, ha kiderül, hogy Kosztolányi nem egyszerűen tananyag, hanem léleklátó bölcs, aki engem szólított meg, aki személyre szabottan nekem üzent, sügött valami megrendítően fontosat. S akkor már nem megtanulják a novella elemzését, struktúráját, értékvilágát, de kíváncsivá, olthatatlanul szomjassá lesznek a szerző egyéb műveire is. Vagyis, ha ezek az élmények („mintha rám is tartozna, mintha rólam szólna, én is írhattam volna”) létrejönnek, kialakulnak, akkor a család, az iskola, a könyvtár nem egyszerűen irodalmat oktattott, hanem minden bizonnyal olvasóvá is nevelt!

„Mert egyszer béke lesz”

„A nővéremék most vették Babitsot az iskolában. Meg kellett tanulnia a Húsvét előtti című verset. Megkért, hogy hadd mondja fel nekem. Édesapám a Híradót nézte.” Kezdődik Jani Ágnes (14 éves, Nagykovácsi) február végén írott levele. S elindul egy nem lineáris szerkezetű film, ahol a vers, a híradó képek, a dédapa emléke és a nyári élmények változtatják egymást.

– „A genfi béketárgyalás újbb fordulóján nem született megegyezés a felek között...
– Húsvét előtti... most is az van, nagybőjt... és háború... vér, gépek, ágyúk és halottak, halott emberek.

– A harckocsik a tengerparti országúton megállnak. A katonák a főlsszaggatott uton szaladnak. Lent a tenger...

– Jugoszlávia... Emlékszem, este értünk el a tengerhez. A nyaralás első napja nagyon fárasztó volt, de örökre emlékezetes marad a Neretva völgye. Az út több száz méterrel futott a tenger fölött. A nyári rekkenő hőség megenyhült, édes illatú szellő lengedezett. A tenger fantasztikusan kék volt. A kabócák hangosan ciripeltek.

– Megint sortűzet nyitnak a katonákra... Az egyik elesik... »...dalomnak ízét a kinnak ízét tudnám csak érezni, akkor is – mennyi a vér!«

– Sokszor eszembe jut, hogy vajon most milyen lehet ott. Azürkék-e a tenger, vagy vértől egészen piros már?! Hogy élnek-e még azok a zsbongó emberek, akik betöltötték a tengerpartot? Hogy miért van háború? Miért? Miért??

– »En nem a győztest éneklek, nem a nép-gépet, a vak hőst, kinek minden lépése halál!«

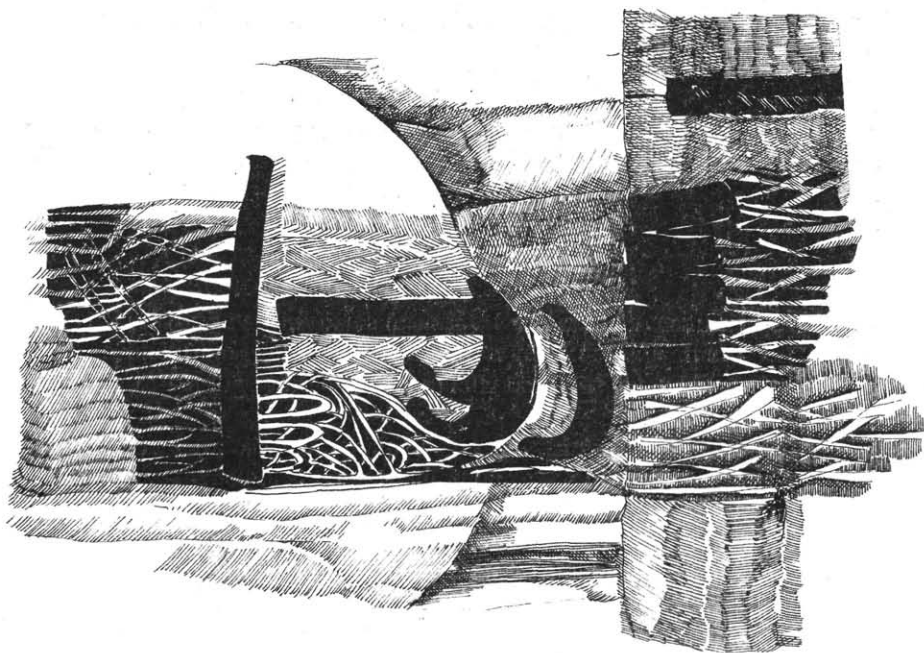
– A dédapám is harcolt Szerbiában. Én nem ismertem, de sokat meséltek róla. Szelíd, jámbor ember volt. Tanító. Szembetalálkozott egy szerb katonával. Egy ideig álltak farkasszemet nézve. Aztán a dédapám leresztette a fegyvert. A másik akár le is lőhette volna! De nem lőtt... Elkezdtek beszélgetni, kiderült hogy a másik katona is tanító...

– »hogy elég! hogy elég elég volt!«

– Mennyi vajon az emberáldozat? Van megoldás? Mindent fel kell áldozni a békéért? Mindent? Azt hiszem igen.

– »Ó béke! béke! legyen béke már! Legyen vége már!«

Az írásmű eredetisége, szűkszavúsága, montázstechnikája egyértelműen az alkotókészség, a tehetség jeleként értelmezhető. Ágnes, írj máskor is levelet, naplót, verset vagy éppen filmforgatókönyvet!

Vagy olvassunk bele a 13 éves, csak néhány éve Budapesten élő Kurajic Borisz pályázatába, melyben Kosztolányi versek hatására született gondolatairól vall.

„Életem első tizenegy évében én is Szabadkán éltem. Amint Kosztolányi költeményeit olvastam, eszembe jutott szülővárosom. Szinte most is magam előtt látom ezt a Városkát: tavaszi vasárnap délelőtt van. A gyerekek gondtalanul játszadoznak. A fiatalok üldögélnek a szökőkút párkányán, kacagnak és csevegnek. Néha egy-egy pénzérmét dobnak a vízbe, hogy ábrándjuk teljesüljön. A felnőttek egy kis cukrászda előtt üldögélnek, és az előző napi eseményekről beszélgetnek kávé vagy sütemény mellett. Minden meghitt és békés. A városháza előtti parkban már virágzik az aranyeső. Egy kislány lopva letör egy ágat és a padon üldögélő anyukájához siet. Távolabbról a piac zsongását hallani. A kofák egymást túlkiabálva kínálják portékájukat. A nyüzsgő vásárlók sokasága tarkítja a piaci képet. »Messzemenesse a piacunkon színes árnyak. Vörös napernyők. Lila foltok. Kisvárosi arany-vasárnap.« A főtér egyik oldalán elegáns öltözötű illatos hölgyek és urak igyekeznek a templomba. »Mégis sietnek. Hova szállnak? Uri, szagos misére mennek.« Nagymamámmal én is sűrűn mentem el fél tizenkettőkor misére. Az istentisztelet után nagymamám barátnőjéhez mentünk egy bridszpartira. Nagy érdeklődéssel hallgattam, hogy miről beszélnek a felnőttek. Pontosan két óraker megterített asztal és gőzölgő húsvéves várt ránk otthon. Minden barátságos és kedves volt. Még ma is így él bennem a városka képe. De ez hirtelen megváltozott: a háború mindennek végét vetett Hiába kerestem egy odalátogatásom alkalmával a régi Szabadkát. Nincs többé. Nincsenek a parkokban játszadozó gyerekek, gondtalan fiatalok, a cukrászdák üresek, a piac sűrű, sivár. Mindenki siet, a főtéren felfegyverzett egyenruhás emberek állnak. A várost uralja a rettegés. Mindenki gondterhelt és nyugtalan. Semmi sem olyan már, mint volt. De miért? Miért van ez így? Meddig tart ez még? Kinek használ a háború? Ezek halála kinek kedvez? A területszerzés értékesebb az emberi életnél? Miért nem kérdez már meg minket – gyerekeket valaki? Miért kell ottani barátainknak rettegni attól, hogy édesapjuk többé nem jön vissza a harctérről?»

Vajon a harcokban immár évek óta edzett férfiak tudnak-e még verseket idézni fejből? Ha igen, miféleképp? Esténként mesélnék-, énekelnek-e egymásnak? Nem arról van-e inkább szó, hogy versek nélkül veszélyesebbé, elviselhetetlenebbé, agresszívabbá válik belső és külső világnak? Hiszen sem magunkat, sem a külvilágot nem leszünk képesek megérteni a „mesék”, az irodalom segítségével nélkül.

Kelemen Dóra nem menekültként él Budapesten, de mégis az 1000 éves, de most kiűrtett magyar falvakról meg a Szarajevóból érkező hírek teszik számára fájdalmasan aktuálissá Radnóti Miklós sorait.

„Hideg, februári estén ballagtam hazafelé. A járda csúszott a ráfagyott jégtől, s a lehelletem fehér páráként oszlott szét a levegőben. Egy idézet kavargott a fejemben: »megfagyunk e háborúk perzselte télben itt, ahol az ellenállni gyöngye lélek tanulja már az öklök érveit.« Hazaértem. Levettem a polcra a Radnóti kötetet, s hamarosan ráleltem a keresett versre. Himnusz a békéről – mondta a háromszavas cím. Így, egyszerűen. Himnusz... Eredetileg istenhez fohászokodó, vallásos jellegű háláének. A békéről... De meg lehet-e határozni a béke fogalmát? Sokan gondolkoztak már ezen, sokan próbálták megmagyarázni, volt aki csak önmagának: némán és legbelül, volt, aki az egész világnak akarta megmutatni, mi is a béke. Írók, költők, festők, szobrászok és zenészek ösidők óta próbálják láthatóvá és hallhatóvá tenni ezt az állapotot, több-kevesebb sikerrel. Az egyre több véráldozatot követelő viszálykodások újra és újra okot adnak az embereknek, hogy elgondolkozzanak: mi a béke. Galamb? Fehér zászló? Olajág? Hogyan tudná egy egyszerű halandó hasonlatok, metaforák és szimbólumok nélkül megfogalmazni? »Béke: Államok, népek viszonylatában az az állapot, hogy nincs köztük háború« – mondja az Értelmező kéziszótár. De igaz-e, hogy a béke a háború: a félelem, rettegés hiánya? És a béke csak várakozás egy újabb háborúra, átmeneti csend két robbanás között?

Most béke van, de körülöttünk a forrongó világ, fejkünk fölött lebegnek a „fagyos reggelek”, s a háború hideg szele ott zúg a messzeségben. Államok, népek soha nem látott kegyetlenséggel csapnak egymásnak: űzik azt, ami más, űzik egymást, szinte nem is gondolkodnak, csak ölnek, vérengzenek. Emberek! Miért? „Hisz nem vadak-elmék vagyunk!” Hát már nem látjuk a szépet, a jót, kiveszett belőlünk minden érzés? Nem jelent már semmit a tavasz, a meleg a sugárzó napfény? Nem vesztett el minden, hirtelen! „Te tünde fény!” – kezdi Radnóti a verset. Fény... Minden földi lét alapja, vakító, melegséget árasztó, minden éjjel eltűnő és minden hajnalon megújuló napfény, piros, sárga, szürke és kék, víztükröntáncoló, erdő mélyén elvesző pajkos fény. A fény, amely nemcsak körülöttünk, de bennünk is van, amely csak akkor sugárzik szerteszét, ha a lelkünkben béke van, ha megbékélünk a magunk és a világ dolgaival. S ha nincs lelki békénk, szólnánk újra, merre van? Hová „tűnt e télből, mely róla papol s acélt fen szívek ellen, ellene.”

Tovább néztem a hópelyhek táncát a levegőben. Egy másik kép bontakozott ki előttem: hideg, sötét, félelmekkel és didergéssel teli tél, amit azok láthatnak, akik talán csak pár száz kilométerre tőlem, Szarajevóban figyelik a hóesést. Mit érezhetnek ők? Elszomorodtam, visszatértem a vershez. „A szőlőszemben alszik így a bor, ahogy te most mibennünk rejtezel. Pattanj ki hát! egy régesrégi kép kísért a dalló szájú boldogokról de jaj tudunk-e énekelni még?” Újvidéki rokonunk minden ünnepét velünk töltötte. Aztán egyszer nem jött. Ott is csitul a forrongás. Szabadon járnak-kelnek és nem félnek, ha el kell jönniük. És újra mernek majd énekelni is. És talán holnapra mindenütt tavasz lesz, talán eloszlik a téli napot eltakaró sötét füst, talán fölenged végre a fagyos föld. „Mert egyszer béke lesz.”

49–50 évvel ezelőtti bombázások kitörölhetetlen nyomait viselik városaink, a háborúban lerombolt templomokat manapság építenek újjá, akkor szétszóródott családok megmaradt tagjai 1–2 éve találkoznak újra, az 1944. dec. 11-én lelőtt orosz vadászgép roncsait 1994. október derekán emelik ki a Balaton iszapjából Kenesénél, pedig már csaknem öt évtizede „béke” van! Mégis kérdezzük, mikor lesz vége már a háborúnak?

Böszörményi Adrián 8. osztályos tanuló A győzelem fegyverei című könyvet lapozgatja (Kolibri könyvek).

„Ez a könyv a második világháború fegyvereiről szól. Vannak különböző pisztolyok, pus-kák, ágyúk, aknavetők és még sok más fegyver. Ezenkívül leírja még a fegyver méretét, súlyát, hogy milyen lövedék vagy töltény való bele, mennyi golyót tud kilőni percenként, és végül azt, hogy milyen messzire röpíti a golyót. Engem közelebről az aknavetők érdekeltek. Elolvastam, hogy mi is az az aknavető.

„A második világháború során a nehézkes ágyúmonstrumokkal szemben előtérbe kerültek a látszatra korántsem olyan félelmetes külsejű aknavetők. Ennek a lövegnek a tartozékai egyszerűek: egy sima cső, egy állvány, egy talapzat és egy irányító berendezés. Kisebb űr-méretű fajtáit, mint például a gránátvetőnek nevezett ötven mm-es aknavetőket szétszedve akár a vállukon is szállíthatták a katonák. Pillanatok alatt felállítható és tűzkész állapotba hozható, kezelése nem igényel különösebb szaktudást, ugyanakkor nagyon pontosan lehet vele lőni.

Az aknavetők lőtávolsága rövid. A lövedék röppályája meredek, ami főként utcai harcokban és jó fedezéket biztosító terepen volt előnyös. Az aknavetőket elsősorban az ellenség élőerejének megsemmisítésére használták, de célzási pontosság miatt alkalmas volt géppuskafészek, kiépített tüzelőállások leküzdésére is. Ugyancsak aknavetőkkel semmisítették meg az ellenségnek a rádiósok által bemért parancsnoki pontjait vagy híradó központjait.”

E szöveg olvasása után felmerült bennem pár kérdés. Vajon miért kellett kitalálni magát a fegyvert? Azért, hogy egymást öldököljék az emberek? Ki kell irtani egy egész országot annak a „dúsgazdag” országnak, aminek az a kis terület csak arra kellene, hogy a „birkáit legeltesse”? Miközben, akikől elveszik a hazájukat, azok éheznek, és a háború során elveszítik szeretteiket. Annak a másik országnak csak egy kis „desszert” lenne az a kis birkategeltesnyei terület, de másnak ez a föld kincset ér, az életet jelenti.

Nem csak az aknavetőről van szó, naponta látom a Híradó műsorában, hogy a boszniai háborúban mennyi ártatlan ember hal meg vagy válik hajléktalanná. Gyerekek sebesülnek meg az értelmetlen vérontásban, akikkel sietnek a kórházba.

Amíg én a jó meleg szobában ülök, addig a szarajevói gyerekek éheznek és fáznak. Aggódnak édesapjukért, testvérükért, akikről már régóta nem hallottak hírt. El is eshetnek a harcokban...

Kedvenc játékaik, könyveik ki tudja merre vannak? Együtt érzek azokkal a síró nénikkel, akik férjüket vagy fiukat siratják a friss sírhantok mellett. Miért? – teszem fel magamnak az általában megválaszolatlan kérdést.

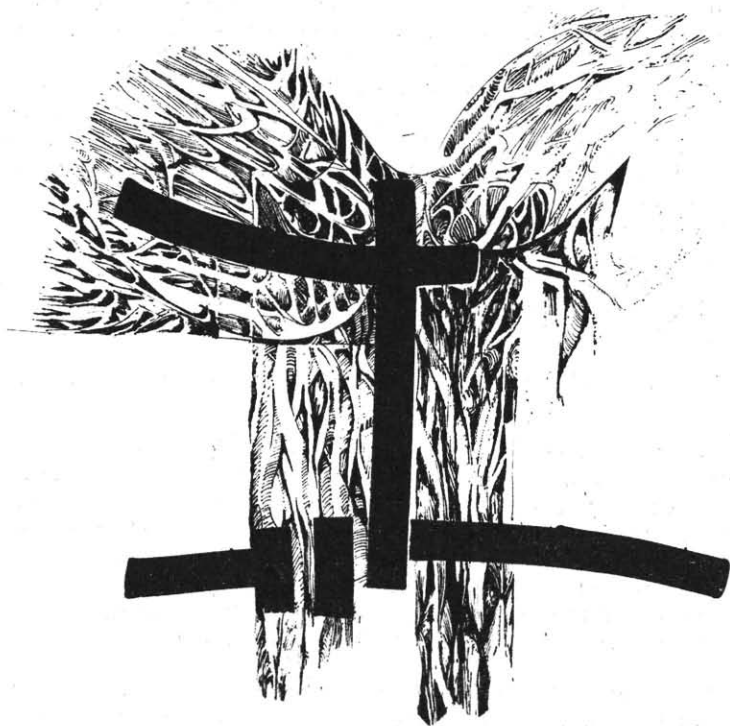
Mindennap várom, hogy egyszer béke lesz, s Radnóttal együtt kívánom: „Ó tarts ki addig lélek, védekezz!”

Tudáshalmozás és csodavárás

Az életkori létrán felfelé haladva a dolgozatok egyre hosszabbá, összetettebbé válnak, s ezért a terjedelmi korlátokra is gondolva a következőkben az eddigiéknél is szigorúbban válogatva már csak néhány kiragadott mondattal, egy-egy bekezdés bemutatásával teszünk kísérletet az adott pályamű stílusának, szellemének érzékeltetésére.

„Az iskola személytelen tudás-halmozása és a kamasz lángoló csodavárása közé szorulva jólesik néha visszabújniom a gyerekkor ringató nyugalmaiba, s mint anyám ölébe, lehajtani fejem egy-egy mese puhaságába, szívni a szeretet szárnyaló boldogságát.” Kezdi Szabó Attila, 17 éves gimnazista Iszkáizról, Nagy László szülőfalujából, majd így folytatja:

„Gyerekkorom kedvenc meséit olvasom újra, de az, ami akkor csoda volt, mára tulajdonságokkal terhes valóság-metafórává változott. A gyermeki gondolatok jelképekké lettek,

felfoghatatlan műalkotássá. Amit a fantázia megérezett, azt most érteni, magyarázni kívánom. Ott élek, ahol még elpityeredem a mesék, a szépség kiváltotta nosztalgiától, de érzem a mindennapok törtető törvényeit. Át tudok lépni a tudományok tükörfalán, hogy kiszabadítsam a csodaszép királykisasszonyt a sárkány karmai közül.”

Felnöttes biztossággal fogalmazza meg a mesékkal kapcsolatos ambivalenciáját. A nagyok, az érett férfiak már nem olvasnak mesét, mert sokkal fontosabb a tiszta ráció, pedig a mese olyan kristály, varázstükör, melyből a szépséget, az igazságot, a gonosz legyőzésének mikéntjét lehetne kiolvasni. A mesék, a csodák elvesztése, elfelejtése a Kisherceg által találóan gombáknak nevezett csak a fejüket használó, a szívükre sohasem hallgató, egyoldalú, érzéketlen észlénnyek uralmához, ezért szükségképpen többek között a háborúk borzalmihoz vezet. Mint tudjuk a szépirodalom, a mese valójában az álmok közeli rokona és döntően feszültségszabályozó, levezető, a tudatos és tudattalan világ átjárhatóságát szolgáló funkciója van. Vagyis az ilyen fajta képzeletbeli utazások, kalandok rendszeres átélése nélkül a váratlan és kevésbé váratlan agresszióknak sokkalta nagyobb a valószínűsége.

Mrena Júlia, szolnoki 15 éves gimnazista Bulgakov Mester és Margaritája olvasván vet papírra egy költői emelkedettségu esszét az ateizmusról. Véleménye szerint a Sátán:

„Az Istent ellenségének tekinti, de inkább csak úgy, mint egy állandóan versengő, civakodó szomszéd a szomszédját. Vagy mint egy üzletember a másikat, aki nem a pénzért,

hanem a szakmai tekintélyért küzd, de minden becsületes és becstelen eszközt felhasznál a sikere érdekében. Az egész kicsit a Dallasra emlékeztet. A történet vége felé már jobban félünk az Istentől, mint az Ördögtől, hisz távolabb van tőlünk.

És mennyit változott ez? 1994-ben hogy állunk ezekkel a dolgokkal? Van-e értelme még ennek a versengésnek? Most, hogy az ateizmus kiment a divatból, és fölváltotta a kereszténység, menő lett a buddhizmus és a keleti vallások, vajon létezik-e még a Sátán? Meghalt-e már az Isten? Égnek-e még pusztító tüzek? Idézlek, Pilátus szelleme... Mutasd meg magad, és válaszolj! Judea prokurátora, Ponczius Pilátus, vérvörös bélesű fehér köpenyben, katonás léptekkel megjelent a fasorban. Katonás léptekkel? Hm. Kissé fáradtan leült. Né-mán tenyerébe temette arcát.

– Hegemón, válaszolj! Válaszolj kérdéseimre!

– Hagyj engem, halandó! Nézz inkább körül a magad világában. Okulj a saját tapasztalataidon.”

Kiss Annamária 15 éves tunyogmatolcsi gimnazistát Camus Közönye ihlette meg:

„A közöny az érzéketlenségből és az életuntságból fakad, olyan elfordulás az érzelmektől, ahol már csak az ész, a pusztá ráció dominál. Az emberi kapcsolatokban is ez a keresendő. A közöny megfakítja az életet, kiöli belőle a szeretetet. De az idő telik, felemésztí az addig valókat s a percek, órák napok kényszerű sietséggel ragadnak magukkal mindent. A közöny fájdalmas, az érzéketlenség okoz fájdalmat. Én nem érzem magam a közöny alattvalójának és remélem, még sokan nem. Az embereket szeretni kell, mert ők csak ahhoz igazságosak, akit szeretnek. Nekünk, akik tele vagyunk hibákkal, szeretetet kell nyújtanunk és segítséget a segítségért kiáltónak. Még az idő elrohanása előtt...”

Minden szó arra való, hogy megindítson bennünk egy folyamatot, s mi ezt hitelesítsük – mondja Kosztolányi Dezső csaknem félszázaddal megelőzve az interakcionista recepcióesztétika tudományos képviselőit. A Közöny alapgondolatának megértése szinte parancsoló módon fogalmaztatja meg az ellenpólust, az alázat, a szolgálat, a szeretet hitvallását olvasójával. De ez a vallomás aligha születik meg, ha csupán iskolás ismertetés, tartalomfölmondás, netán szabályos esztétikai elemzés lett volna a feladat és nem egy reflektív esszé.

Fallaci sorai „... nőnek születni olyan kaland, amihez bátorság kell, olyan viadal, amit soha nem lehet megenni” (Levél egy meg nem született gyermekhez) a 8. osztályos Sági Orsolyát Balassagyarmaton készítették írásra. Vitatkozva a szerzővel, kérdések és ellenvetések megfogalmazása után veti papírra „Egyszer volt az a könyv, amely a legjobban elgondolkoztatott a világról, arról a csodálatos titokról, amely egyszer megszületett, és majd el fog múlni. Te, aki ezt majd olvasod, egyszer biztosan meg fogsz halni. Én is meghalok. De nem számít! MERT AZ ÉLET NEM HAL MEG SOHA!!!”

Kitűnő írást kaptunk a 16 éves Tóth Kálmántól is, aki Jászberényben gimnazista és feltehetően ugyancsak iskolán kívüli, önkéntes kedvtelésből olvasta el Orwell 1984 című könyvét, s írt róla tartalmas, férfiasan feszes, mégis érzékeny elemzést, melynek csupán a záró mondatait idézhetjük:

„A regény nem egy egyszerű történet, amelyben van bevezetés, cselekmény, bonyodalom és megoldás. A bevezetés nem bevezetés, hanem egy végtelen folyamat, a bonyodalom csak egy kis szikra egy erdőtüzben, a megoldást pedig nem lehet elfogadni. Ezt Orwell is nagyon jól tudja. Az olvasót – legalábbis engem – felháborít ezzel a befejezéssel. Azt várnánk, hogy falak bomlanak le és világok omlanak össze, csak akarni kell. De ez nem így van. Nem elég egynek akarni azt, hogy mindenkinek jó legyen. Ezt a mondanivalóját tartom a legfonto-

sabbnak, bár az író mást is tudatni akar a közönséggel. Még az "Állatfarm" című regényében csak közli a dokumentumok meghamisítását, itt ennek menetét helyezi előtérbe. Talán, mert a II. világháború is egy ilyen megnehtámadási szerződés után robbant ki."

A megsebzett világ

Külön színfoltot jelentettek az ismeretközlő olvasmányok nyomán született beszámolók, reflexiók, melyek többségét fiúk írták környezetvédelmi témákról. Mint például Bihari Béla fehérgyarmati, 16 éves gimnazista Mertiny A.: Az esőerdő című könyvéről.

„A gyönyörű képek, valamint a képzeletem segítségével „elrepültem” erre a csodálatos helyre. Az esőerdő olyan, mint egy csendes templom, amelyben mindig félhomály uralkodik, a fák világos törzse, mint megannyi oszlop, amely biztonságosan tartja magasban a lombok boltozatát. Ebben él a Föld növény és állatvilágának 50–90%-a. Az itt lakó emberek létszámát 2 millióra becsülik, ez körülbelül ezer törzs. Büszkeség töltött el, amikor arról olvastam, hogy ők nemcsak tökéletesen alkalmazkodnak a körülményekhez, hanem meghitt közösségekben élnek az erdővel. Hálásak a természetnek – hiszen tőle kapnak mindent, amire szükségük van – nem pusztítják, rongálják azt. Eddig nem hittem volna, hogy a magát civilizált embernek nevezők többsége ennyire korlátlan. Nem törődik csak a saját hasznával, s nem tudja, vagy nem akarja tudomásul venni, hogy a természet biológiai egyensúlyának felbomlásával milyen felbecsülhetetlen károkat okoz a Föld élővilágában, így magában is. Hazánk folyói emberi gondatlanságból szennyeződnek. Magyarországon a környezetvédelem hiánya népbetegség mértékű egészségkárosodást okoz. Minden 17. megbetegedésnek ez az oka! Arról pedig fogalmunk sincs, hogy mennyi szenvedést okozunk az állat és növényvilágban. Szívesen felkiáltanék. Emberek! Miért ássátok meg a saját sírokat? Példa értékűnek tartom ezért a világszerte létrejött kisebb és nagyobb természetvédő szervezetek megalakulását, amelyekhez Magyarország is csatlakozott 1991-ben. Nagy terveket szövök. Szeretnék azokhoz csatlakozni, akik a megelőzést tartják fontosnak. Mindent megtennék annak érdekében, hogy a jelenleg kialakult helyzet ne romolhasson tovább..

Zólya Andrea Csilla, székelyudvarhelyi szakközépiskolás számára nyilvánvalóan összefügg a természettel és a társadalommal szembeni egyetemes leigázó, meghódító, imperialista beállítódás, a környezetpusztítás és a háború, a mindennütt jelenlévő agresszió.

„Hallottam az óceán hullámainak morajlását, a sirályok éles rikoitozását, a fókák jellegzetes hangját és a delfinek vidám kacagását. Láttam, amint a félelmetes magas szikláknak a gyönyörűen kéklő óceán fehéren habzó hullámain verte. S a hullámok közé vetették magukat a fókák, a pingvinek és a sirályok magasan szálltak aztán egy-egy közülük zuhanni kezdett és később egy hallal a csőrei között az egyik sziklára szállt. Éreztem az élet pezsgését, őszinte tisztaságát, szépségét és küzdelmét, azt a világot, amelyet az emberek még nem sikerült teljesen lerombolnia. Tanúi lehetünk az író lelki vívódásának, amelyben az állatok iránti szeretete és tisztelete küzd tudásszomjával és annak bebizonyításával, hogy a fókák képesek teljes összhangban élni, együtt úszni mindenfajta kötelék nélkül az emberrel. E könyv megtanított jobban tisztelni az embereket, az állatokat és a természetet. Évek óta arra vágyom, hogy embereknek mutathassam meg, milyen szép a világ és akkor Cousteau e könyvével rádöbentett arra, hogy még csodálatosabb mint valaha gondoltam volna. Csodálatos, de oly törékeny akár egy üvegtömb, amelyben már akkora a feszültség, hogy bármelyik percben megindulhatnak benne a repedések vonalai, lezúdulhat a nagy üvegtömeg sok-sok parányi szilánkra zúzódva. Nagy a feszültség, de nem akkora, hogy nem lehetne feloldani. Hát azt hiszem így vagyunk a természettel is. Remélem, sikerül megállítani a

természet és önmagunk rombolását, s majd egyszer a hegek begyógyulnak és akkor nem lesz ilyen uralkodó a gyűlölet, a nemtörődömség, a tudatlanság és a pusztulás. A „háború” szót csak a történelemből fogják ismerni.”

Amint az a rövid idézetekből is nyilvánvaló, nem egyszerű könyvismertetések születtek, hanem a mondanivaló aktíválódott, énes vonatkozású reflexiók, mi több életreszóló feladatok fogalmazódtak meg. Uralkodó, de mégsem kizárólagos téma volt a környezetvédelem.

Közlésre érett, fantasztikus novellát kaptunk például Petrovics Ferenc, 13 éves etesi fiútól, akit A kocka hatalma című könyv indított idősíkot váltogató, álombeli kalandjának megírására. A tehetség jele most is félreérthetetlen.

Ugyancsak említést érdemel Kálmán Péter, budapesti gimnazista, tárgyilagos-ságra törekvő, a szabályos recenzió műfaji szabályait érvényesítő dolgozata Horthy emlékiratairól. Ellentmondások sorának idézésével tesz kísérletet a szerző arcképének felvázolására.

Sajátos összehasonlító „szociográfiát” írt Molnár Balázs 15 éves szegedi gimnazista, aki egy ugyancsak 15 éves leányka (Doros Tünde) kitűnő dolgozatát (Értékmentő 1993. szept-okt.) a 97 lakosú, zempléni szülőfalujáról, Mogyoróskáról elolvasva akaratlanul is párhuzamokat vont saját környezete, Szeged és a kicsiny, csesett község között.

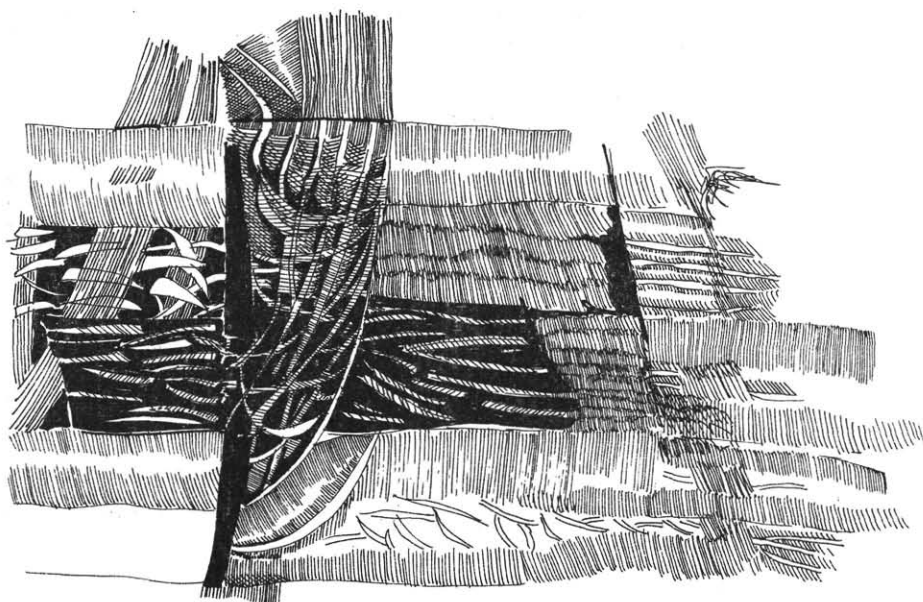
„Olyan városban élek, amely a te faludnál körülbelül kétezerszer nagyobb, de mondjuk egy pestinek vagy kényelmetlenül kicsinek vagy borzalmasan nyugodtnak tűnik. Ezt nem dicsekvésként mondom, de számomra Szeged ugyanolyan kedves, mint számodra Mogyoróskára. Életem soha el nem felejthető epizódja az, amikor az éjszakai vonat közeledik a város felé. Jönnek a fények, majd beérünk közéjük, elhagyjuk őket és újra elhagyjuk a várost és megkerüljük az egészet, mielőtt a vonat beérne az állomásra. A kivilágított templomtornyok kerülgetik egymást. A Dóm tornya előbújik az alsóvárosi mögül, ez az érzés, amikor egyszerre megnyugszom. Itthon vagyok.

Az mozdony előtti csodálatos villódzás az égen, a fények lágyan a Tiszába omlanak. Igen, ez az, itthon vagyok. Az emberek a vonatról leszállva megállnak egy-egy pillanatra, felnéznek, gyönyörködnek az ég pompájában, de aztán megindul a tülekedés.

De milyen lehet Mogyoróskán? Mindenki ismeri egymást, hisz annyian vagytok mint az 1.a és 1.b osztály a suliban együtt. Az egész falu akkora, mint a mi kis utcánk. És nehéz az élet, meg könnyű is.

Sok művelődési, szórakozási lehetőség nincs, tényleg csak a TV marad. Mi büszkén mondjuk egymásnak, hogy leszoktunk a tévénézésről. Na persze könnyű nekünk, színházak, mozik, szórakozóhelyek, könyvtárak, művelődési házak kínálják programjaikat. Ott nem tudnék bemenni a városba, mert nincs. Ott nem tudnék „beugrani a Somogyiba” (könyvtár), mert nincs. Viszont az iskolában nyitott ablaknál lehet tanítani, mert nincs zaj. Mogyoróskán 3 naponta van kenyér, friss kenyér. Itt a tegnapi kenyér senkinek sem kell. Az emberek tudtára kellene adni: nem az a megoldás, hogy a patakot szeméttel elcsúfítják, ha nincs szemétszállítás. Például a mi házunkban 2–3-szor annyian laknak, mint nálatok, és az egész ház szemétét egy nagy konténerbe gyűjtik, amit hetente ürítenek. Ha nálatok csak egy konténer lenne, amelyben csak a nem komposztálható szervetlen hulladékot gyűjtenék, elég lenne 2–3 hetente elvinni üríteni, és máris megoldódna a falu szemétt gondja...

Ha én eljutok Mogyoróskára valaha, ígérem egy-két fotó erejéig – felkészülve a legrosszabbra – megörökítem a jövőnek. Te is fényképezz sokat, készíts magnófelvételeket az ottani emberekkel, ami könnyű, hiszen ismered őket. Ígérem, próbálok eljutni valamikor Mogyoróskára, és nagyon szurkolok nektek! ÉLJ MOGYORÓSKÁN!”

Természetesen jól tudjuk, hogy az éppen kiemelt dolgozatok sora nem adhat hűséges tükörképet a pályázatok teljes halmazáról, s a kiragadott mondatok, bekezdések sem képviselik az írások egészét. Mégis reméljük, hogy a gondolati és érzelmi reakciók csokra nem csupán az irodalmi szövegek többértelműségét ilusztrálják, hanem alig félreérthető példákon keresztül az olvasói szubjektumok, az olvasói várakozások sokféleségéről, illetve a szöveg és olvasója közötti „hitelesítési”, interaktív folyamatok eredményeinek gazdagságáról is szólnak. Érdeemes lenne máshol és máskor próbálkozásunkat megismételni.

Néhány 10 ezer forint, a jutalomkönyvek árának esetleges hiánya nem jelenthet komoly akadályt hasonló célú és módszerű pályázatok kiírása előtt (Az év könyve, Mit kaptam a könyvektől? Legkedvesebb olvasmányaim, stb.) könyvtárakban és iskolákban. Nekünk mindenesetre nagy öröm volt a sok jókedvű, eredeti, szellemes, nem parancsra született írásban elmélyedni, majd pályadíjakat osztani, miután jól tudjuk, hogy a dicséret, a biztatás, a jutalom hatékonyabban motivál, mint a hallgatás vagy a büntetés, korholás.

Javaslatunk, nyomatékositó biztatásunk még indokoltabbá válik, ha felidézük Kádárné Fülöp Judit egyik vizsgálatának részeredményét, mely szerint az általános iskolai tanárok töredéke (8%) él rendszeresen a kritikai jellegű dolgozatok, esszék, fogalmazások íratásával. Holott az elemi pedagógusi tapasztalatok szerint is az egyetlen, kötelező gondolatmenet visszakérdezése szükségszerűen ellenállást vált ki a tanulókból, míg az egyéni állásfoglalások, reflexiók megengedése, előhívása a korábban érdektelen, passzív, „mozdíthatatlan” diákokat is megszólalásra, együttműködésre készíti. Miért ne választhatnánk inkább ezt az utat?

(Részlet egy rövidesen megjelenő könyvből.)

Nagy Attila